

Liszt spreekt
een monoloog

Elmer Schönberger

Jeroen Willems als Liszt (Concertgebouw Haarlem, 23.11.2007)

(Liszt beklimt het podium, oud, traag maar alert. Hij is gekleed in een sleetse soutane en heeft het lang steil grijs haar. Hij werpt onderzoekende blikken in de zaal en neemt met halfgespeelde verbazing het woord. Als een volleerd acteur bespeelt hij zijn publiek.)

Vroeger viel u flauw als ik opkwam. Begon u te gillen als u mij zag.

Vooral u, dames. U brak de tent af. Commotie. Scènes.

De verhalen die ik zou kunnen vertellen.

(monstert de zaal opnieuw – vorsend, verleidelijk)

En nu dit.

(pauze)

Bent ú veranderd?

Ben ik veranderd?

U schrikt toch niet van mijn soutane?

Ik ben geen priester, hoor. Ik heb alleen de lagere wijdingen.

Ik ben ostiarius, zeg maar koster, lector, acoliet en exorcist, maar de Mis mag ik niet lezen. En ook de biecht niet afnemen.

Daar staat tegenover, ik heb niet de gelofte van kuisheid hoeven afleggen.

Ik kan nog altijd trouwen. Al is het daar nu misschien een beetje te laat voor.

God, liefde en muziek. Die drie. Meer is er niet.

(rommelt intussen onder zijn soutane, haalt een zilveren doos te voorschijn)

En natuurlijk een goede sigaar op zijn tijd.

(pakt een sigaar uit de doos en wil deze opsteken. De dirigent maakt hem echter attent op het geldende rookverbod. Liszt reageert niet-begrijpend.)

Wat krijgen we nu? Muziek maken en niet roken?

(venijnig)

Wie bij mij in de leer wil, die kan maar beter roken.

Ik zal niet zeggen dat het een bindende voorwaarde is, maar rokers hebben mij altijd een streepje voor gehad.

(pauze)

Neem de prinses, mijn tweede, eh, levensgezellin.

Nu, die rookte als een schoorsteen. Als jong meisje al.

Net zulke zware sigaren als ik. De een na de ander.

Dat scheidt toch een band.

(monstert opnieuw zijn gehoor)

Ik zie u denken: de prinses? Welke prinses?

Ik moet hier ook alles uitleggen.

Carolyne von Sayn-Wittgenstein. Onthoud die naam.

Carolyne von Sayn-Wittgenstein.

Belangrijke vrouw. Zonder haar had ik hier niet gestaan.
 Niet zó tenminste. (wijst op zijn soutane)
 Ze was nogal religieus, de prinses.
 Maar ik heb aan de prinses meer te danken dan mijn witte boordje en mijn
 wijdingen.
 Carolyne was mijn muze.
 Zonder haar was ik waarschijnlijk altijd een rondreizende virtuoos gebleven.
 Een man die zijn kunsten vertoont. Nóg sneller. Nóg harder. Nóg meer noten.
 En verslaafd aan succes.
 (pauze; doet sigaar terug in de koker, opent de klep van de vleugel)
 Om eerlijk te zijn - ik was een beetje, eh, oppervlakkig vroeger.
 Een beetje een, eh, acteur.
 Maar ik speelde mijn rol heel overtuigend. Neemt u dat maar van mij aan.
 Voor een simpele toonladder van C groot gingen ze al plat.
 Maar ja, de prinses vond het maar niks. De prinses zei: je moet componeren.
 Het serieuze werk. Weg met al die gekkigheid.
 En dat heb ik me aangetrokken. Ik heb een punt achter mijn solocarrière gezet.
 Ben grote werken gaan componeren.
 (gaat achter de piano zitten)
 Mijn Faustsymfonie. Mijn Dantesymfonie.
 Mijn symfonische gedichten, mijn pianoconcerten, mijn grote h-moll-sonate.
 Mijn religieuze muziek niet te vergeten. De Mefistowalsen.
 (op enigszins opschepperige toon)
 En ik heb de muzikale belangen van mijn tijdgenoten behartigd. Ja...
 Natuurlijk ben ik blij dat mijn eigen stukken nog steeds gespeeld worden, maar
 zelf was ik toch meer van de nieuwe muziek.
 Ik bedoel, ik weet niet of ik het zou doen, die oude noten van me uit de
 mottenballen halen.
 Mijn nieuwe muziek was de Franse romantiek, en later de Russen, die niemand
 toen nog kende. Moesorgski, Borodin, Balakirev. Schitterend.
 Ik heb talloze componisten over de vloer gehad.
 Edvard Grieg bij voorbeeld. Mijn oog viel hier op een affiche waar zijn naam op
 staat.
 Ik zie hem nog binnenkomen. Een jonge vent, jaar of vijfentwintig.
 Zenuwachtig, verlegen, partituur onder de arm. Zijn pianoconcert.
 (doet pas hier sigaar terug in koker?)
 Ja, ú kunt het stuk dromen, maar toen, voor mij, was het gloednieuw.
 (wil spelen maar kan zich de muziek niet herinneren. Eén toon.)
 Ik weet nog goed. Ik heb de muziek op de vleugel gezet en à vue van A tot Z
 doorgespeeld.
 Dat kon je aan mij wel overlaten. Geloof me, die Grieg wist niet wat hem
 overkwam.
 Heerlijke muziek trouwens.
 (pauze)
 Hoe kwam ik hierop?
 O ja, de prinses.
 Carolyne von Sayn-Wittgenstein. Niet vergeten die naam.
 De prinses heeft het beste in mij boven gehaald. Want Carolientje hield van mij.
 Als er één vrouw van mij gehouden heeft...
 (onder de soutane is de hand van Liszt intussen zichtbaar op zoek naar iets)
 Hier.

(heeft pakketje brieven tevoorschijn gehaald)

Ik weet niet wie ze meer aanbad – God of mij.
's Kijken.

Ja, deze.

(pakt een brief uit het pakketje)

Ik hoor dit natuurlijk niet te doen, maar vooruit.

We zijn hier tenslotte ver van Rome verwijderd.

(staat op van de piano)

(leest voor, eerst mompelend dan luid)

'O, geliefde.'

(tot de zaal) Dat ben ik dus.

(leest verder) 'Ik lig aan uw voetjes, ik kus ze,

ik wentel mij onder uw voetzolen,

(kijkt de zaal in om het effect van zijn woorden te peilen)

ik veeg met mijn haar de grond aan waarop u loopt,

ik kniel in het stof voor uw voetstappen –'

(kijkt naar de zaal)

Zo krijg ik ze niet meer.

(pauze)

Nee.

Ik ben oud geworden. Ik kan het niet ontkennen. De zeventig gepasseerd.

Zelfs mijn schoonzoon heb ik overleefd. Richard Wagner.

Twee jaar geleden begraven. Geniale vent.

Heeft heel goed naar mijn muziek geluisterd. Dat kun je horen.

Behalve naar de muziek die ik de laatste jaren schrijf.

Die vond-ie maar niks.

'Keimender Wahnsinn.'

Nou, hij is de enige niet.

(pauze)

Het is ook eigenaardige muziek.

Een leven lang maak je werk dat aan alle kanten uit zijn voegen barst en dan opeens is het genoeg geweest.

Ben je zagezegd alleen nog maar noten aan het schrappen.

Staat er minder en minder op papier.

Hier een paar akkoorden, daar een lijn.

Zeg maar gerust: kale boel.

(wekt de indruk aan de vleugel plaats te nemen om iets voor te spelen maar het blijkt een schijnbeweging)

Ik zeg wel eens dat ik met de muziek die ik tegenwoordig schrijf een -
hoe zeg ik het ook alweer? -

ja, een speer in het eindeloze rijk van de toekomst werp.

Het eindeloze rijk van de toekomst.

Maar hoe klinkt die toekomst?

(boos en wanhopig) Ik heb geen idee.

Maar één ding staat voor mij vast.

Het muzikale heden, anno 1885, is ten dode opgeschreven.

Het is gewoon óp.

Onze akkoorden zijn uitgeput.

Onze melodieën aan het eind van hun Latijn.

Onze vormen versleten.

(pauze)

Of vergis ik me?
 Is het mijn eigen aftakeling die ik als het ware componeer?
 (speelt noot voor noot de melodie van het Dies irae)
 Von der Wiege bis zum Grabe.
 We leven in een graftijd.
 Volgens mij is het gedaan met de romantiek.
 Het is één grote Totentanz.
 (kijkt achterom en ziet dat het orkest almaar zit te wachten)
 (opkomst dirigent en solist)
 Nou goed, ik moet maar eens gaan.
 Ik ben een beetje moe.
 Vanmorgen om vier uur opgestaan,
 gecomponeerd, brieven gedicteerd, piano gespeeld,
 en morgen een lange treinreis voor de boeg.
 Naar Bayreuth. Cosima, mijn dochter, bezoeken.
 En nog één keer naar de Tristan.
 (maakt aanstalten voor vertrek)
 Ik ga pakken.
 Maar eerst een sigaartje.
 (pakt een sigaar uit de doos)
 Op uw gezondheid.
 (wordt overvallen door een akelige hoestbui)
 Ik moet hier weg.
 (huivert)
 Ik voel een koude wind en...
 (hoort plotseling iets)
 Hoort u dat ook?
 (luistert intens)
 Dat sss, sss, sss...
 Zijn het mijn longen...
 ...of slijpt hier iemand zijn zeis?
 (kijkt om zich heen)
 Het is genoeg geweest.
 (bits tegen de solist) Adieu.
 (maakt zich uit de voeten)